

Zasady Przedmiotowego Oceniania (PZO) z geografii. Zakres rozszerzony. Klasa IIcLO(p)**I. Ocenie podlegają**

1. Wiadomości z zakresu geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej.
  - znajomość faktów
  - rozumienie i stosowanie pojęć
  - znajomość i rozumienie prawidłowości i teorii
  - przedstawienie i wyjaśnianie zdarzeń, zjawisk i procesów
2. Umiejętności przedmiotowe z zakresu geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej.
  - posługiwanie się pomocami dydaktycznymi (podręcznikiem, mapami, rocznikami statystycznymi, schematami i zestawieniami tabelarycznymi, diagramami itp.),
  - pozyskiwanie, wykorzystywanie i przetwarzanie informacji,
  - interpretacja i rozumienie tekstów geograficznych,
  - analiza i interpretacja wyników obserwacji i doświadczeń geograficznych,
  - analiza map o różnej treści,
  - zastosowanie informacji geograficznych w celu rozwiązywania zadań praktycznych i problemów życia codziennego,
  - umiejętne wyszukiwanie i interpretacja danych statystycznych,
  - selekcjonowanie, porównywanie, grupowanie informacji według określonych kryteriów,
  - ocenianie i rozumienie problemów w różnych skalach przestrzennych i czasowych,
  - interpretacja, analiza i ocena poznanych związków przyczynowo-skutkowych (człowiek - przyroda - gospodarka).
3. Umiejętności kluczowe
  - samodzielność (planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki, przyjmowanie za nią odpowiedzialności, dokonywanie dojrzałych wyborów)
  - kreatywność (wykorzystywanie informacji z różnych źródeł, rozwiązywanie problemów w sposób twórczy),
  - praca w grupie (skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentacja własnego punktu widzenia i uwzględnianie poglądów innych ludzi, przyswajanie sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych),
  - aktywna postawa na lekcji (prezentacja wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie edukacji).

II. Narzędzia pomiaru (sposoby sprawdzania wiadomości i umiejętności)

1. Wiadomości
  - odpowiedź ustna z bieżącego materiału,
  - dłuższa wypowiedź z powtarzanego materiału,
  - kartkówka obejmująca do 3 ostatnich tematów,
  - sprawdziany pisemne
  - referat - krótka prezentacja na określony temat,
  - praca domowa wykonana w zeszycie, zeszycie ćwiczeń bądź w innej ustalonej z nauczycielem formie (np. tabeli, plakatu, itd.),
  - ćwiczenia wykonywane podczas lekcji sprawdzające umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji geograficznej lub ćwiczenia wykonywane przy pomocy instrukcji, a także ćwiczenia terenowe,
  - udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach (zajęcie punktowanego miejsca),
  - ćwiczenia – w zeszycie ćwiczeń geograficznych
2. Umiejętności:
  - a) sprawne posługiwanie się podstawowymi pomocami dydaktycznymi,
  - b) umiejętność czytania map różnej treści,
  - c) analizowanie rysunków, schematów, diagramów itp.,
  - d) umiejętność prowadzenia obserwacji geograficznych i ich interpretacja,
  - e) aktywna postawa ucznia na lekcji,
  - f) współpraca w grupie i twórcze rozwiązywanie problemów naukowych.

III. Kryteria oceniania

I Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- 1 Posiadał wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza podstawowe wymagania programowe.
- 2 Samodzielnie rozwija swoje zainteresowania geograficzne poprzez korzystanie z literatury, oglądanie filmów popularno – naukowych, itp.
- 3 Przejawia twórcze myślenie, proponuje niekonwencjonalne formy analiz i rozwiązań problemów geograficznych.
- 4 Osiąga sukcesy w Olimpiadzie Geograficznej, lub Olimpiadzie Wiedzy Ekologicznej.

II Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- 1 Wykazuje opanowanie pełnego zakresu wiedzy i umiejętności określonego podstawowymi wymaganiami programowymi.
- 2 Biegłe posługuje się zdobytymi wiadomościami, potrafi je usystematyzować, analizować, zastosować do rozwiązywania problemów geograficznych w sytuacjach nowych.
- 3 Umiejętnie posługuje się atlasem i rocznikiem statystycznym.
- 4 Potrafi poprawnie przedstawiać graficznie dane statystyczne, wyciągać odpowiednie wnioski i właściwie je interpretować.
- 5 Używa we właściwy sposób słownictwa geograficznego.
- 6 Wykazuje bardzo dobrą orientację na mapie.

III Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- 1 Opanował wszystkie wiadomości i umiejętności określone podstawowymi wymaganiami programowymi.
- 2 Samodzielnie rozwiązuje typowe zadania lub problemy geograficzne.
- 3 Wykazuje dobrą orientację na mapie.
- 4 Poprawnie, w typowy sposób prezentuje i stosuje wiadomości.

IV Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- 1 Opanował większość wiadomości określonych podstawowymi wymaganiami programowymi.
- 2 Samodzielnie rozwiązuje zadania i problemy geograficzne o średnim stopniu trudności.
- 3 Potrafi podać definicje podstawowych pojęć geograficznych i przy pomocy nauczyciela potrafi je rozwinąć i wysnuć wnioski.
- 4 Wykazuje podstawową znajomość mapy.
- 5 Wykazuje podstawową orientację z zakresu najważniejszych wydarzeń politycznych i gospodarczych w Polsce i na świecie.

V Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- 1 Posiada braki w wiadomościach i umiejętnościach określonych podstawowymi wymaganiami programowymi, nieprzekreślające jednak możliwości uzyskania podstawowej wiedzy geograficznej w ciągu dalszej nauki.
- 2 Wykazuje elementarną znajomość mapy.
- 3 Rozwiązuje typowe zadania i problemy geograficzne o niewielkim stopniu trudności.
- 4 Popelnia błędy rzeczowe, lecz potrafi je skorygować przy pomocy nauczyciela.

VI Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- 1 Nie opanował wiadomości i umiejętności określonych podstawowymi wymaganiami programowymi, a braki uniemożliwiają mu dalsze zdobywanie wiedzy geograficznej.
- 2 Nie wykazuje elementarnej orientacji na mapie.
- 3 Popelnia kardynalne błędy rzeczowe, oraz nie potrafi ich skorygować nawet z pomocą nauczyciela.
- 4 Wykazuje brak podstawowych wiadomości z zakresu życia politycznego i gospodarczego Polski i świata.
- 5 Nie potrafi rozwiązać zadań i problemów geograficznych o elementarnym stopniu trudności.
- 6 Nie wykazuje znajomości elementarnych pojęć geograficznych.

Kartkówki i sprawdziany z punktowanymi odpowiedziami oceniane są według następującej skali procentowej:

Sprawdzenie orientacji na mapie polega na wskazaniu 5 wskazanych przez nauczyciela obiektów geograficznych. Ocena wystawiona w oparciu o następujące kryteria:

2	prawidłowe wskazania	- dopuszczający
3		- dostateczny
4		- dobry
5		- bardzo dobry

Oceny	Procentowy udział punktów
niedostateczny	0-33% punktów
dopuszczający	34-50% punktów
dostateczny	51-67% punktów
dobry	68-84% punktów
bardzo dobry	85-100% punktów
celujący	85-100% punktów oraz zadanie wykraczające

W przypadku usprawiedliwionej nieobecności ucznia na zapowiedzianym sprawdzianie wiadomości, jest on zobowiązany do zaliczenia odpowiedniej partii materiału w terminie i formie ustalonej z nauczycielem.

Planowane powtórzenia materiału oraz pisemne sprawdziany wiadomości są przeprowadzane zgodnie z zasadami określonymi w ZWO (Zasadach Wewnętrznego Oceniania).

Nauczyciel w terminie ustalonym w ZWO informuje uczniów i rodziców o przewidywanych rocznych (semestralnych) ocenach. W przypadku, gdy uczeń, lub jego rodzice nie zgadzają się z przewidywaną oceną, a sprzeciw ma uzasadnienie w ocenach cząstkowych ucznia i nienagannej frekwencji (brak nieobecności nieusprawiedliwionych), uczeń ma prawo w terminie (nie później niż na tydzień przed ostateczną klasyfikacją) i formie ustalonej przez nauczyciela (sprawdzian pisemny) przystąpić do zaliczenia partii materiału objętego okresem klasyfikacji.

Oceny cząstkowe, śródroczne i końcoworoczne nauczyciel uzasadnia w formie ustnej.

Dostosowanie wymagań dla ucznia z dysleksją rozwojową.

-łagodniej oceniać wykresy, mapki, rysunki, które są mniej przejrzyste i mniej starannie wykonane

-stosować polecenia krótkie i nieskomplikowane

-upewnić się czy uczeń zrozumiał polecenie

-w sprawdzianach - w zadaniach przeznaczonych do samodzielnego wykonania upewnić się czy uczeń zrozumiał polecenie. Zadania powinny być zapisane na kartce - nie dyktować.

-uczeń nie powinien czytać na głos przed zespołem klasowym nowego tekstu

-stosować częste wzmocnienia pozytywne, doceniać zaangażowanie

-posadzić ucznia blisko nauczyciela by nauczyciel mógł kontrolować pracę ucznia

W przypadku innych dysfunkcji - szczególne dostosowanie wymagań – zgodnie z orzeczeniem poradni psychologiczno – pedagogicznej.

Wymagania na poszczególne oceny

konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopelniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
I. Zmiany na mapie politycznej				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, granica państwa, enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> • wskazuje różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne światowych mocarstw w połowie XX w. • wymienia państwa europejskie, które w połowie XX w. miały posiadłości kolonialne • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych i miejsca zamachów terrorystycznych • wymienia cechy terroryzmu • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB <i>per capita</i> • wyjaśnia, czym są HDI i MPI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI oraz o najwyższych wartościach MPI 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • omawia przyczyny rozpadu systemu kolonialnego • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę i migracje • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw powstałych po rozpadzie kolonii • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych i terroryzmu • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB, HDI i MPI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia działania, które są podejmowane przez organizacje międzynarodowe i rządy państw w celu ograniczenia terroryzmu • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego

II. Ludność i osadnictwo

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena, gęstość zaludnienia</i> • wymienia najczęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, współczynnik salda migracji</i> • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najwięcej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • <u>analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie</u> • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • <u>omawia różnice w postrzeganiu przestrzeni w różnych kręgach kulturowych</u> • opisuje przemiany w osadnictwie wiejskim w różnych regionach świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • <u>analizuje problemy państw o różnej zwartości socjoetnicznej</u> • <u>dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju</u> • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości • <u>wyjaśnia na przykładach przyczyny różnic w postrzeganiu przestrzeni przez społeczności należące do różnych kręgów kulturowych</u>
--	---	--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rasizm, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych • podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata • wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik analfabetyzmu</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia wybrane religie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kultura, krąg kulturowy</i> • wymienia główne kręgi kulturowe na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>przestrzeń</i> • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, miasto</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>urbanizacja</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • wyjaśnia, czym jest <i>metropolia</i> • wymienia funkcje miast • wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>megamiasto, megalopolis</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obszar wiejski, wieś</i> • wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady rodzin językowych • omawia zróżnicowanie językowe ludności świata • wyjaśnia, czym jest wskaźnik skolaryzacji • przedstawia strukturę religijną ludności świata • wymienia trzy wielkie religie uniwersalne • podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym • opisuje wybrane kręgi kulturowe na świecie • omawia geograficzne znaczenie <i>pojęcia przestrzeni</i> • wyjaśnia, jak zmienia się <i>postrzeganie przestrzeni wraz z wiekiem</i> • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wsie i miasta • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce • podaje przykłady miast o różnych funkcjach • wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata • wymienia formy zespołów miejskich • podaje przykłady megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie • omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju • opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju • przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski • przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej • omawia przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie • omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach • opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata • omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce • opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata • przedstawia wartości wyznawane przez społeczności należące do poszczególnych kręgów kulturowych • omawia różnice w <i>pojmowaniu przestrzeni przez społeczności znajdujące się na innym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i żyjące w odmiennych warunkach przyrodniczych</i> • omawia czynniki kształtujące sieć wiejską i sieć miejską • omawia fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata • omawia i rozpoznaje formy zespołów miejskich na świecie • wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata</u> • <u>charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady</u> • omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy • wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce • wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata • <u>wiąże typy fizjonomiczne miast z kręgami cywilizacyjnymi oraz poziomem rozwoju gospodarczego państw</u> • proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
---	---	---	---	---

III. Sektory gospodarki				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział gospodarki na sektory • przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje • przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym • omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie • wymienia płaszczyzny globalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata • opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce • podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki • wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD • omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzegą zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym • przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
IV. Rolnictwo				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wymienia typy rolnictwa • wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie • wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>GMO</i> • wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie • wymienia główne rośliny uprawne • wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach • opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach • omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej • wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym • omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego • przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego • dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne • podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach • omawia typy rolnictwa na świecie • analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym • wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety • omawia areal upraw <i>GMO</i> • opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozapryrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej • charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe • dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej • przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • charakteryzuje główne regiony rolnicze świata • omawia dylematy związane z wykorzystywaniem roślin modyfikowanych genetycznie • omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związek między wielkością połowów i produkcją

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt • wymienia typy chowu zwierząt • wymienia państwa o największym pogłowiu wybranych zwierząt gospodarskich • wymienia główne typy lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lesistość, wskaźnik lesistości</i> • wymienia funkcje lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> • wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych • wyjaśnia, czym jest <i>przełowienie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną • charakteryzuje główne typy lasów • przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • omawia zmiany lesistości w Polsce • opisuje funkcje lasów • omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie • podaje przyczyny przełowienia • wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi • omawia udział oceanów w światowych połowach • przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie • ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce • wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata • omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie 	<p>akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
--	---	--	--	---

V. Przemysł

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje podziału czynników lokalizacji przemysłu • wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) • podaje <u>czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech</u> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> • podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce • wymienia <u>czynniki koncentracji przemysłu</u> • wymienia <u>formy koncentracji przemysłu tradycyjnego</u> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu • omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • <u>porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii</u> • wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu • podaje przyczyny dezindustrializacji • <u>przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okresem przemysłowym</u> • <u>omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego</u> • <u>wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech</u> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji • omawia proces deglomeracji przemysłu • opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii • opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie • omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata • opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji • <u>podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie</u> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych • <u>opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego</u> • omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii • podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata • omawia przebieg industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji w Polsce • <u>omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce</u> • <u>charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce</u> • <u>charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie</u> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie</u> • ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi • omawia rolę reindustrializacji w gospodarce • <u>prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie z uwzględnieniem Polski</u> • <u>prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym</u>
--	--	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <u>budownictwo</u> • wymienia czynniki rozwoju <u>budownictwa</u> • podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia główne surowce energetyczne • wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie • wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie • wymienia typy elektrowni • wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie • omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie • wymienia odnawialne źródła energii • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach • opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie • omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii • przedstawia rolę budownictwa w gospodarce • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii • określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • omawia bilans energetyczny Polski • dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach • porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy • przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce • opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię • omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii • przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni • omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji • przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju • uzasadnia potrzebę społecznej debaty dotyczącej rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
--	---	---	--	--

VI. Usługi

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi według różnych systemów • charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie usług w gospodarce państw • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany znaczenia usług w zależności od fazy rozwoju cywilizacyjnego kraju • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym
--	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <u>łącność</u> • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest <u>kapitał ludzki</u> • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <u>handel zagraniczny, eksport, import, reeksport, bilans handlowy</u> • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu <u>turystyka</u> • wymienia rodzaje turystyki • wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów • podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów • wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • opisuje rodzaje turystyki • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie • <u>charakteryzuje wybrany region turystyczny świata</u> • <u>omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych</u> 	<p>śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i różnicowanie jego poziomu na świecie • <u>omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego</u> • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • <u>opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach</u> • <u>omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach</u> • opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka • omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) • omawia na podstawie mapy różnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego • przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach • omawia strukturę handlu zagranicznego Polski • prezentuje miejsce Polski w handlu międzynarodowym • przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) • <u>przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie</u> • omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata 	<p>morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>przedstawia różnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach</u> • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i różnicowanie jego poziomu na świecie • <u>przedstawia prawidłowości w zakresie różnicowania dostępu do internetu na świecie</u> • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego • <u>omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego</u> • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratorzy biznesu • <u>przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie</u> • wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa • omawia rolę usług w handlu międzynarodowym • analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia różnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • <u>wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych</u> • <u>omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata</u>
---	--	---	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie • omawia usługi turystyczne w Polsce • podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie • przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii 	
--	--	--	--	--

VII. Człowiek w środowisku geograficznym

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>agrotechnika</i> • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekułtywacja</i> • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia <i>krajobraz kulturowy</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju • wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przyczyny występowania smogu • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobycia surowców w kopalniach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja • wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekułtywacja terenów pogórnich 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym • przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustoszenia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekułtywacji terenów pogórnich i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu na człowieka • omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm • ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrotechnicznych (tamy Trzech Przełomów na Jangcy, Wysokiej Tamy na Nilu, zapory Gilgel Gibe III na rzece Omo) na środowisko przyrodnicze • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczeniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie • przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki
--	---	---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia formy ochrony krajobrazu wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rekultywacja krajobrazu</i>, <i>renaturalizacja krajobrazu</i>, <i>rewitalizacja krajobrazu</i> 	<ul style="list-style-type: none"> otworowych, głębinowych i odkrywkowych podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórnicych w Polsce wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych 	<p>świecie i w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy
--	--	---	---	---

opracował
Marek Tarabasz